

Cronica Literară

„POETUL CAUCAZULUI“

— Cu prilejul traducerii poemei „Demonul“ —

Marele poet rus, Mihail Lermontov, s'a născut în anul 1814 și s'a stins în floarea tinereții, înainte de a fi împlinit al douăzeci și șeptelea an. El se cobora dintr'o familie de mică nobiliime, din guvernământul Tula, care însă, după spusa biografilor poetului, număra printre strămoșii ei pe scoțianul George Learmouth, emigrat din veacul XVII în Rusia, unde intrase în slujba țarului Mihail.—Rămas orfan de mamă încă de mic copil, Lermontov fu crescut de mătușa sa maternă Elisaveta Arsenieva—germană de origină—care-i dădu o educație îngrijită, inspirându-i de timpuriu gustul pentru capodoperele literaturii germane și franceze. Tot mulțumită acesteea, care-l luă cu sine la moșiile sale din Georgia, poetul avu prilejul să cunoască și să admire acolo, din cea mai înrădă a sa copilărie, pitorescul măreț al Caucazului, frumuseța naturii și a populației, precum și minunatele legende ale aceluși pământ pe care avea să-l cînte, cu atîta dragoste, în tot mersul scurtei sale vieți.

La vrîsta de 12 ani, Lermontov fu trimis la liceul din Moscva, după terminarea căruia se înscrise la universitate. Eliminat însă de aici, trecu în școala militară, pe care absolvind-o în 1834, fu rînduit în acelaș an sublocotenent în garda imperială a țarului Neculai.

Aptitudinile lui poetice își făcuseră drum de timpuriu : la vrîsta de 15 ani, în liceu încă fiind, el începî a scrie frumoasa poemă *Demonul*, în care respiră acel imn delicios, și sălbatic totodată, pentru iubirea care răscumpără și reinnoește totul. Urmară apoi cîteva drame, datorite mai mult reminiscențelor sale literare, precum și cele dintăiu poeme, care oglindesc mai ales viața de garnizoană cu valurile ei de șampanie, în care autorul punea totuși mai multă poezie decît camarazii săi obișnuiți. Și era încă la Petersburg, tot în garda imperială, cînd dădu la lumină poema orientală *Hagi-Abrek*, cea dintăiu a sa inspirațiune byro-

niană. Dar faima lui literară nu începe decît mult mai tîrziu, și anume în anul 1837, cu prilejul morții lui Pușchin. Atunci scrie el „La moartea poetului“, acele versuri pline de vigoare și mindrie, prin care cere țarului răzbunare pentru moartea poetului, căzut victimă unei conspirații de salon. Circulînd în manuscris, ele atraseră asupra autorului admirația întregii societăți culte, dar în acelaș timp și fulgerele țarului susceptibil, care-l surguni în iubitul, dar mult depărtatul Caucaz, pentru un an de zile. Soarta legase însă—se vede—pentru totdeauna, pămîntul acela de viața nefericitului poet! Căci, abia revenit în mijlocul plăcerilor ademenitoare ale capitalei, unde aducea cu sine pe lingă alte nemuritoare poeme și romanul său *Un erou al vremii noastre*, —o nouă măsură disciplinară îl reîntoarșe în 1840 pe „locotenentul Lermontov“ iarăși în Caucaz, unde, la 15 Iuliu 1841, își găsi tragicul sfîrșit al vieții într'un duel nenorocit.

Opera poetică a lui Lermontov, adunată după moarte-i în 4 volume (1842—44), este însemnată nu numai privind o față cu scurta carieră literară a autorului, ci mai ales prin minunatul ei cuprins. Numele de „poet al Caucazului“, va rămînea pururi legat de amintirea celui care în *Darurile Terekului*, *Hagi-Abrek*, *Ismail-Bey*, *Cintul Țarului Ivan Vasilievici*—după unii capodopera lui Lermontov—în *Demonul* și celelalte poeme ale sale, a cîntat ca nimenea altul sălbătăcia naturii, vitejia războinică, legendele și tradițiile locuitorilor din Caucaz. Aceste poeme sînt redade astăzi în mai toate limbile popoarelor culte, iar literatura germană se poate mindri cu o frumoasă și complectă a lor traducere în versuri, datorită lui Fr. Bodenstedt, acesta însuși un poet de talent.—Ca toți contemporanii săi, Lermontov a suferit și el, mai ales la începutul carierei, influența romantismului occidental. Goethe, Schiiler, de Vigny, Shakespeare, iar mai ales Byron, au avut o mare înriurire în formarea poetului; dar, talent însemnat, el a știut să rămie totdeauna original, profund în creațiunile sale geniul național, iar mai ales puternica sa personalitate. Și dacă nici restrînsa experiență a propriei sale vieți, nici împrejurările istorice, nu l-au îngăduit să se ridice până la o concepție fundamentală proprie, filozofică și socială, totuși, el nu s'a mîrginit la un simplu rol de plect al artei pentru artă. Dimpctrivă, Lermontov ia parte la mișcarea politică a vremilor sale și îmbrățișează cu pasiune problemele—mărginite, este adevărat—care frămîntau atunci patria lui: tendințele sale naționaliste se învederează în *Ismail-Bey*, după cum în *Sașka*, transpiră germanofobia mediului. Și ar fi o greșală ncertată să atribuim caracterul pesimist al operelor sale numai unor sentimente egoiste, pe cîtă vreme desparerea lui, ca dealtmintrelea a tuturor pesimiștilor, era făcută, în cea mai mare parte, din tristeța și melancolia tuturor...

Lermontov era mic de stat, lat în spate, ochieș și nu frumos. Aceste însușiri negative, stîngăcia lui în societate, unde „nu era în stare să deschidă gura“, ambițiunile lui aristocratice și orgoliul rasei, îl făceau să resimtă în chipul cel mai dureros inferioritatea sa socială și-l înășurau într'un vâl de melancolie și de tristeță fără samăn. „Chiar cînd rîde, ochii lui nu rid“, zicea, despre el, Turghenev.—Supt acest înveliș inofensiv, clocotea însă un temperament furtunos și veșnic răzvrătit, care, prin expansiunile lui sufletești, jignează adeseori pe contemporanii în mijlocul cărora se desfășurau. Acest temperament lămurește și fireasca lui simpatie pentru Byron, și mai ales orgoliul neînfrînat, independența de cugetare, risul sardonice și cinismul care se revarsă așa de bogat din operele amîndorora,—pe cînd imaginația grandioasă a lui Lermontov, îl ridică în descrierea naturii cu mult mai presus de Pușchin, iar sensibilitatea lui pasionată îl pune alături cu Musset.

Un loc de frunte, între scrierile poetului, îl are poezia sa *Demonul*, care, ca un torent de lavă înflăcărată, se coboară în valuri armonioase din coastele Caucazului. Inspirată în chip indirect de *Heaven and Earth* de Byron și mai deodăreptul încă de *Eloa* a lui de Vigny, poezia lui Lermontov se deosebește cu desăvîrșire nu numai prin cadrul naturii, care parcă tremură și ea de fiorii iubirii, ci și prin felul de a fi al eroinei, care dacă este turnată dintr'un sentiment mai puțin nobil, încheagă, în schimb, mai mult adevăr omenesc de cît toate semenele sale. Istoria literară crede a fi descoperit îmboldul și firul conducător al acestei poezii în dragostea lui Lermontov—statornică și curată până la mormînt—pentru ruda sa Varenca Lopuhin, căreia i-a închinat, între altele, și aceste versuri pasionate. Adevărul este că în toate variantele poeziei se străvede mereu iubita: ea, în silueta drăgălașă a Evreicii din robia Babilonului; ea, în nevinovata și totuși voluptoasă călugăriță spaniolă; ea, în fine, în frămîntările vijelioase ale prințesei georgiene Tamara, în care se întrupează idealul autorului în ultima versiune a poeziei. Iar rama care decorează iubirea dramatică a poetului, precum și coloritul cald al fundului pe care ea se desfășoară, sînt cu neîntrecut meșteșug închiegare din impresiunile naturii și vieții, ale poveștilor și legendelor, ale credințelor și obiceiurilor Caucazului.

În munții aceia cu muchile lor de diamant, și anume în „văgăuna Darialului“, se văd până în zilele noastre ruinele unei cetăți mărețe: „palatul prințesei georgiene Tamara“. Nu departe, pe podișca muntelui Gud-Aul, lingă malul Aragvei, se zăresc aite urme, din care bogata închipuire a poetului a clădit castelul bătrînuului Gudal. Scara acestuia, sîpată în stîncă, coboară până și astăzi încă, din turnul lăturalnic, la apele întinse ale fluviului. Și fantazia poporului a însuflețit acele locuri minunate cu viața epică a unor ființi nepămîntene.—În „valea Dracului“,

aproape de Gud-Aul, „Duhul muntelui“, îndrăgind pe-o fată, a îngropat, într-o clipă de gelozie, sub grămada spăimintătoare a pietrelor din vale, casa în care se adăpostea ea și cu iubilul ei. Mai colo, pe malul drept al apei, urmele ce se văd în valea strînsă între doi munți pietroși, sînt ruinele mănăstirii pe care, ca să-și răzbune de năfingia călugărițelor, a doborât-o același duh, cu lovitura lui de trăsnet. El însuși, zace ferecat pînă astăzi, nu departe, în peștera din valea Caișaurii, pe cînd deasupra tuturora, din zăpezile diamantine de pe virful Cazbecului, răsare paracliusul acela, pînă la care, după spusa Osetinilor, picior de om încă n'a străbătut. Și acolo, în groapa prințesei georgiene, mai hodinesc doară visurile neîntrupate ale poetului....

*

Demonul a fost opera predilectă a poetului, căreia, toată viața, ei i-a acordat o deosebită atențiune.—Începută la 1829, o prefăcea și întregea mai în fiecare an. Din pricina aceasla, o avem în mai multe versiuni și anume: prima de la 1829—1830, două din anul 1831, o alta datată 1832—1833, a cincea din 1838, și cea din urmă de la 1840 sau 1841, anul morții poetului. Aceasta din urmă este și cea mai desăvîrșită, din toate punctele de vedere: elementul subiectiv, care se găsește în celelalte, a fost de aici cu desăvîrșire îniăturat.

După versiunea din urmă, descoperită și publicată pentru întăia dată la 1891, de către Pavel Viscovatov (Moscva 1891), a făcut d. I. R. Rădulescu traducerea romînească, pe care celitorul o găsește în cuprinsul acestui număr.

V. C. R.